

BOTOND

ŐZÉPIRODALMI-ÉS-TUDOMÁNYOS-FOLYÓIRAT

SZERKESZTI: BARTÓK MIKLÓS.

TARTALOM:

B.: 926 – 1926. — GULYÁS PÁL:

Költemények. — RADOS K.

BÉLA: Mécs László. — BARTÓK MIKLÓS: Költemények. —

NAGY FERENC: Dufla. (Elbeszélés.) — DOBOS LÁSZLÓ: Bánat-

királyfi kertje végtelen (Vers.) — GAÁL GYÖRGY: Milica. (Novella.)

Ajtómon halkán kopog a vágy. (Vers.) — ÁDÁM ZOLTÁN: Költemé-

nyek. — VADÁSZ BÉLA: Egységre való törekvés az anyag szerke-

zetében. — Könyvszemle. — Innen-onnan. — Ifjúsági élet. — Szer-

kesztői üzenetek.

Megjelenik



havonkint

EGYES SZÁM ÁRA: 60 FILLÉR. — EGÉSZ ÉVRE 6 PENGŐ.

Kiadja: a Polgáriskolai Tanárképző Főiskola

„BOTOND” Bajtársi Egyesülete.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, I., Győri-út 13.

BOTOND

SZÉPIRODALMI ÉS TUDOMÁNYOS FOLYOÍRAT

SZERKESZTI: BARTÓK MIKLÓS.

926—1926.

Májusban múlt ezer éve, hogy őseink, a „kutyafejűek“ és „ember-
vérivők“ elkalandoztak messze nyugatra és meglátogatták a svájci St.
Galleni kolostort.

Hátuk mögött égő falvak világítottak, előttük minden élő mene-
kült, a megrémült világ mentette, amit menteni lehetett.

A távoli hegyek csúcsáról szétoszlott a köd, lent a völgyben vi-
rágoztak a fák és a magyarok diadalittasan dőngették az idegen kolos-
tor kapuját.

Csendes és kihalt volt Reichenau szigete, a kolostor lakói elme-
nekültek a közelgő veszély elől, csak a félkegyelmű Heribald maradt
ott, mert nem adták ki neki a sarura való bőrt, amely őt megillette. És
berontott a rettegett csapat, a megkötözött bolond sirva könyörgött éle-
téért. De meglátta őt a bájos Erika, a puszták virága, kit a magyarok
mindig magukkal vittek és tisztelték, mint védangyalukat. Az ő szavára
elengedték Heribaldot, aki letépett egy pár korai rózsát és térdelve
nyújtotta át a magyarok védangyalának.

Hangos „éljen“ kiáltásban törtek ki a magyarok, éltették a puszták
virágát és ebbe az éljenzésbe belevegyült a bolond hangja is; szeméből
a hála könnyei ömlöttek.

És a győzők nagy dáridót csaptak a diadal örömére s ittak He-
ribald egészségére. A tavasz varázsa ült a lelkekre, legyőzött és a győ-
zők együtt mulattak, Erika, mindkettőjük védangyala a tavasznál is
szebben mosolygott.

Mikor azonban az utolsó néhány hordó bort akarták csapra ütni,
a bolond barát eléjük állt és azt mondta: „Ezt ne bántsátok, mi mit
iszunk, ha ti elmentek? És a magyarok nem nyúltak a bolond borához.

Heribald jót mulatott a magyarokkal és amikor ezek elmentek, sirva fakadt a szegény bolond: „Sohasem éltem olyan jól, mint amikor a magyarok itt voltak. Bárcsak jönnének vissza!”

— És ha szegény fejének rossz napjai voltak, ha saját atyjafia bántották, vagy nem adták ki neki a sarura való bőrt, mindig a magyarokra gondolt és Erikáról álmodozott.

— Csodálatos, hogy mindez pont ezer esztendeje történt . . . !

Azóta a világ nagyot fordult, most ügyefogyottan, mindenünkből kifosztva mi könyörgünk: ne vigyétek el, ami a miénk, akkor nekünk mi marad?

— És akiknek útját Ázsia közepétől nem kísérte győzelem, akik előtt *mások* is maradtak, mint egy féleszű barát, azok durván keresztülgázolnak rajtunk . . .

— Pedig mi ott, ahol a pusztulás orgiákat ült, ahol a teremtet világ minden atomjából halál csikorgatta ránk a fogát, — *mi nem egy sarura való bőrt maradtunk ott . . . !*

— Mi hőiesen védjük a más hazáját és ontottuk vérünket, aztán alattomos aknamunka következtében, mint villámsújtott sziklatömb zuhantunk a mélységbe, — mi többet veszítettünk, mint Heribald!

— És mégis őseink, a „kutyafejűek” és az „embervérivők” *ezer esztendővel ezelőtt* nem bántották Szent Gallus templomát s *most* a mi elleneink ledöntik Mátyás szobrát és meggyalázzák az örök Isten igazságosságát, mert ezer évig élni engedte a magyart!!

De akik életükben igazságot is láttak, azok örökké visszasírják azt . . .

— Heribald némán álmodozik valahol a svájci bércek között: bárcsak támadnának fel a magyarok! (8)



Változás.

Sokszor elnézem sétatám alatt
a földet, melyet tiprok lábaimmal;
sokszor elnézem a napsugarat,
amint mosolygva játszik árnyaimmal;
sokszor elnézem a virágokat,
melyekre most még én hajlok le, s holnap,
ha meghúzzák a zord harangokat,
arcom fölé szelíden ők hajolnak.

Gulyás Pál.



Igaz keresztyének.

Kis kék zsályák a nyíló láthatárban!
Hozzátek fordulok én most, az ember.
Nincs már erőm a társaimra bátran
tekinteni, mert szemük takarva szennyel.

Csak a ti ártatlan kék szemetekben
játszik még a Megváltó isteni
jósága, melyért e vad rengetegben
érdemes a pályát átküzdeni.

Gulyás Pál.



Mécs László.

Irta: *Rados K. Béla.*

A világháború és a forradalmak halotti tora után mi, megmaradt magyarok a rossz emlékek munkáin botorkálunk vissza a régi, egyszerű legendák csodái közé, hol mindent bearanyoz a jóság, szeretet, megbocsátás és kegyelem. Ahol, mint a régi szentképeken látni, minden ember egy-egy szál rozmaringot tart a kezében. Ezt a háború utáni mély világhangulatot fejezte ki első sorban Mécs L.:

„Szennyes áron, hófehér hajómon
vitorlázom, pengetem a lantot
és az ember meggyötört szívére
szállnak fehér vers-galambok.“

Ezért vonzódik, — mint egykor szt. Ferenc, szt. Erzsébet — nagy szeretetével az élet áldozatai felé: a koldúsok, a bucsújáró szegények, a verejtékező zsellérek, a víg paloták közt éhesen daloló Lázárok felé. És gyűlöli a „tüzes talpon járó élet“ gögös urait, a korcsmában, kasszinóban kaláberező pogányokat és a farizeusokat, írástudókat. Akárcsak Tolsztoj. Még a nyomor legriasztóbb alakjait is a jóság legendás aranykeretébe foglalja. Egy szegény rutén asszony és férje a faluvégi mozsaras tóban állanak, hogy piócákat fogjanak, melyek a lábukba harapnak. De ez a hátborzongató jelenet valami glóriás fényt kap felülről.

Az evangéliumokon és legendákon kívül másik nagy forrása: Dante.

„Keresem sok álmon át
a nagy csavargók lábnyomát:
Danték, Virgilek jártak itt
az országút gyémánt porában.“

(Valószínű. hogy Dante és Dosztojevszkij oly erős befolyással lesznek reánk a közeljövőben, mint az előző generációk életében Balzac és Zola.) De a szenvedő Dante zord fantáziája az öröm hitvallását már nem tudta oly színesen kifejezni a Paradicsomban. Mécs Lászlónál

meg épen önkénytelenül is sokszor Szinnyi Merse Pál Majálisára, Pacsirtájára, pipacsmezős képeire gondolunk.

„Most az ég egy kacagó, kéklő Cápri-barlang,
nincs rajta gondolat: cifra felleg sallang
s boltjáról e boldog égnék
kéklő vizek csörgedeznek: édes szép pacsirtaének.“

A fiatal Vörösmarty Csongor és Tündéjének varázslatos, tünde zenéje óta ilyen egészséges, szinte káprázatos színekkel teli palettája kevés magyar lírikusnak volt. Mert Mécs elsősorban a „Hajnali harangszó“, a tavaszi napban fürdő virágmezők szerelmese, nem mint pap-társa, Tompa M., a lehajló természet, a rozsdavörös őszi levelek borongásának.

Nem vétek Ady nagy emléke ellen sem, akinek Mécs is tanítványa, ha azt mondom: Ady nem tudott igazán örülni. Nála a legnagyobb öröm extázisába is mindig belévegyült a fanyar halálgondolatnak a mérge, a magyar fátum kikerülhetetlensége, sőt sokszor a csömör. Ő mindig túl közel lakott a temetőhöz. Túlságosan szerette a „beteg rózsákat“, a „sugaras, a bánatos Ősz-időket“, a „dér-esős hideg hajnalon a mezők“ halálmelódiait.

Mécs L. visszatérés Ady felhasználásával az Ady előtti klasszicizmushoz. Mikszáth-tal is rokon.

Ady is, Mécs László is keresik a múltban őseiket. Ady a „Déli-báb-ösöm Kőd-városban“ fekete, komor árnyat lát a hortobágyi égen. Őse, mint egy sötét, nagy óriás strázsál Kőd-város felett és lép toronyról-toronyra (!). Ez Ady. A pap Mécs L. is visszanéz a múltba. Mit lát? Kik az ő ősei? A fehérköpenyes premontrei barátok, akik a népvándorlás forradalmában már lerakták a kultúra alapköveit: a hitet, reményt, szeretetet. („Premontreiek“ c. vers.) De a darócruhás szerzeteseken kívül más ideálra is van szüksége: örök mosolyra, a Milói Vénuszra (Üzenet a M.-V.-hoz). Csodálatos ellentét! De épen Mécs Lászlónak, a kassai kanonoknak, most nagykalapos, fiatal plébánosnak a Milói Vénuszhoz írt imája mutatja, hogy a görög esztétikai kultúra plasztikus ereje (amit Nietzsche követelt) mennyire összeegyeztethető a keresztény alázatossággal és hogy e kettő, szépség és kereszténység összeolvadásának van más formája is, mint azt a pesszimista Chateaubriand elgondolta.

Mécs László a harcos neoideáлизmusnak ma legnagyobb lírikusa, akiben az ifjúság legerősebb támaszainak egyikét látjuk.



Sötét éji madár.

Éjféltájban ócska zár nyikorog,
Valahol most hosszúak az árnyak,
Valahol hallik bús, csendes homályban
Repülése egy nagy éji szárnynak.

Egyik bolygótól a másikig
Rójjá le nagy útját minden éjjel,
Aztán leszáll e bús, örök rejtély
Kisértetes, csendes, lágy zenével.

Valakinek a szárnyai ezek —
S míg szemei földre merednek,
Lent leborúl könnyel, imádkozva
Bús babonája az éji csendnek.

Könnyeket, lelket, titkot aratva
Száll s arcán riadt csodálat —
Dermedve nézik s meg nem értik,
Hogy kell lenni rémnek, babonának.

Sok ember látja, szánja, várja ;
— Holnap lopva, titkon leborúlva
Megkérdezzük, hogy kit keresett
Az éjnek titkos, fájó, néma búja.

Itt a másnap és az éji csoda
Jön fátyolos titok-sereggel . . .
— És az emberek szemet lehunyva
Keresztet vetve várják a reggelt . . .

Bartók Miklós

A világ

Csodálatos vagy, igéző világ,
— Halálba játszó szent álmok hona —
Mint egy kígyúladt, üzött lélek
Lobog sok gyászos, pogány babona,
— Csodálatos vagy, igéző világ.

Az Isten szíve századokat ver . . .
— Tán' nem is igaz, hogy mi élünk,
Csak a Végtelen álmai vagyunk,
Mely száll — s valahol felébred velünk ;
Ahol Isten szíve századokat ver.

Bartók Miklós

Dufla.

Irta: Nagy Ferenc.

Egy kis faluba vezettek benneteket. Ebben a kis faluban születtem én, itt töltöttem el gyermekkoromat, ennek csendjébe vágyom vissza, midőn a villamosok örökös csengetése, a vonatok szakadatlan füttyölése és dübörgése, a nagyvárosi élet zaja, hitelezőim zaklatása kőpadra feszítik idegeimet. Ide térnek vissza gondolataim, itt elevenednek meg gyermekkori emlékeim . . . Nini! ott megyen a halottkém, aki mellesleg húslátói hivatalt is visel, nem is annyira Isten kegyelméből, mint inkább az öregbíró jóvoltából. Hosszú, nyurga ember, megvan jó két méter az istenadta, de olyan sovány, hogy egy pipaszáron bátran elsétálhatna csipőre tett kézzel! Amellett olyan vékony hangja van, hogy igazán tübe lehetne húzni!

Hanem ni! Amott meg éppen jön a falu tudós asszonya, — mi bizony csak bába néninek szólítottuk, — az egyedüli sováb asszony a községben; olyan alaposan meghizott, hogyha rátülne valakinek a mellére, az ugyancsak nagy lidércnyomást érezne! És milyen messziről mosolyog! Ni, hogy nyújtja a kezét a halottkémnek, aki kezet fogván vele, ezen komoly mondással jelenti be hivatásuk magaslátát: „Kezünkben élet és halál!”

De nézzünk csak amarra! Ki jön ott lehorgasztott fejjel, porban kutató tekintettel? Hát ki volna más, mint Istenes Erzsébet, a falu köztisztelőben álló bibliás asszonya, aki saját bevallása szerint már annyiszor olvasta át a Bibliát, hogy . . . hogy . . . hogy! Lám, megyen a tanítóékhoz egy kis tisztesség adásának okából . . . (A halottkém éppen most beszéli el, hogy szeretné megnézni az Istenes Erzsébet ágyafejénél azt a „cilindert”, melyben alighanem szenteltvizet tartogat, lévén ő oly nyakas kálvinista, hogy még a katolikus püspököt is megszólította, azért, amiért a földesúr temetésén azt mondta, hogy negyedik parancsolat: „Tiszteld apádat és anyádat . . .” (Tudvalevő, hogy ezt a kálvinisták ötödiknek tartják!)

De ne hallgassuk mi az emberszólást, nem illik az hozzánk. Gyerünk inkább a tanítóékhoz, igen egyszerű emberek, szívesen fogadnak.

Máris áll nagyban a beszéd a világ romlásáról, melynek fonalát Istenes Erzsébet affeletti keserűségében gombolyítja, hogy az ő kertje lenyúlván az Ér patakra, melynek túlsó partján az iskolás gyermekek libát malacot legeltetnek, a zöld szilvát mind leszedik. Már pedig — folytatja Istenes Erzsébet, — ha a gyermekek már most megkezdik az istentelenséget, soha sem lesz belőlük becsületes ember „a Melkisédek rendi szerint!” És arra kéri a tanító urat, hogy beszéljen a gyermekek lelkére s intse őket a „Melkisédek rendi szerint” az igazszívűség és becsület útjára, de ne bántsa őket, csak szelíden feddőzzék és dorgá-

lőzzék az írás szavai szerint! Azonban ha ez nem használna, úgy nem árt egy kis vessző sem, mert nem hiába mondja bölcs Salamon a Példabeszédek könyvében, nem jut eszembe melyik részében, hogy azt mondja: „Verd meg csak jól a pulyát vesszővel és mikor megvénhedik sem feledkezik meg arról!”

— Valahogy ilyenformán, de nem egészen így mondja, Erzsébet — szól a tanító, — na csak legyen nyugodtan, majd teszek róla!

— Igen, igen tanító úr, csak munkáljuk a lélek javát és akkor elnyerjük az élet koronáját — a Melkisédek rendi szerint.

Hát igen, a Melkisédek rendi szerint! Ne botránkozzunk meg ezen, mert Istenes Erzsébet e kifejezést csakugyan a Bibliából vette és ez annyira tetszik neki, mint az egyszeri csizmadianak ez a szó: kéjgáz, hogy még a cégtáblájára is kiírta: N. N. csizmadia és kéjgáz.

Ime, máris megismerkedtünk a falubeli három nevezetes személy-lyel, pedig igazán mondom, nem is ezekről akartam beszélni, hanem arról a gólyafészkes házról, mely ide látszik a tanítóék ablakába.

Ne kívánjátok azonban, hogy megismertesselek e ház gyermek-korombeli gazdájával. Ezt ugyan nem köszönnétek meg, mert ő egy pár esztendeje a másvilágon szivja a pipáját nagy cuppogással fogatlan ínyei között, hanem azért elmondom, milyen ember volt ő, aki nevezte-tett Duflának, nem ugyan tokájának miatta, mert bizony elég hosszú sovány nyaka volt neki, hogy mikor az ádámcsutkája fel meg le futko-sott, mindig attól lehetett tartani, hogy kiesik a nyakából, hanem igenis Duflának keresztelték el régi kétsővű puskája miatt, mellyel annyi cso-dálatos bravurt csinált s melyet ezért csak duflának említett.

Már az én időmben idős volt és dadogott is az Istenadta s bizony — ezt csak súgva mondom, — még egy kereke hiányzott is, de ha megkérdezted volna tőle: „Bátyám, van magának annyi esze, mint egy tyúknak?” — hát kihúzta volna a derekát és feléd rázintván csontos ujjait, büszkén felelt volna: „Van bibizony!”

De hogy fiatal korában helyre legény volt és hogy csakugyan több esze volt, mint egy tyúknak, ezt azonnal be is bizonyítom.

Mikor hazajött a katonaságtól, üres hajlékot talált maga előtt, öreg szülei nem győzték őt hazavárni s elköltöztek oda, hol az angya-lok kardala mellett a paraszti ember legfeljebb csak privát passzióból kapálgatja a kukoricát. Hát bizony szegény fiatal embernek nem volt, aki tisztát adjon, nem volt, aki megtsüsse a lesben elejtett nyulat, nem volt, aki nyájas szóval kívánja: „Hogy a sas rugja ki a bélit kendnek”, egyszóval nagyon árvának érezte magát s ezért elhatározta, hogy meg-nősül.

A falubeli lányok? Ej, minek még csak rájuk nézni is! A gazda-gok úgylis csak a gazdagokhoz mennek, hogy pedig szegényt vegyen el? Hogy egy koldústarisznya helyett kettő legyen? Ej! Ostobaság!

Alig is várta, hogy kitavasodjék az idő, nyakába vette a duflát s elindult világgá, házasodni. Erre most mindjárt azt gondolnátok, hogy csakugyan nem volt neki esze, hiszen a jó Isten a farsangot rendelte a szent házasság idejéül, — hanem ő tovább látott az orránál! Farsang-

kor még tele magtár, tele pince, tele kamra! Az övében még tán egér sem volt!

Nem is nagyon messze, az ötödik vagy hatodik faluban beállított a legelső gazdához. Bajusza nyalkán kikenve, új pruszli, új kabát, tarajtalan sarkantyús csizma és vállra vetett dufla . . . a mesebeli kis-király . . .

— Adjon Isten jó napot! Kissé elfáradtam, gondoltam, betérek megpihenni, ha meg nem haragudnának!

Isten hozta szerencsésen! Kertüljön beljebb szerény hajlékunkban! . . . Julis te! . . . hamar adj széket . . .

És Julis, a virágzó hajadon szemlesütve letörli a széket kötényével s oda tolja a vendég elé, aki olyan biztosan telepedik reá, mint akinek hat ökör fityeg a bokája után.

— Hát mi járatban van öcsém?

— Biz én csak úgy széjjelnézek a világban, mert tudja bátyám, meguntam már otthon a vesződséget! Nemrég eladtam a zsidónak kétszáz mázsa búzát, hát nem volt vele miért várni tovább, jó árt kínált a zsidó! Aztán meg meguntam otthon vakarni azt a négy lovat, meg azt a hat darab marhát, aki az istállóban áll, azért tartok komencióst, hogy legyen, aki azt elvégezze helyettem! Mert hát mi kell egy magános embernek, akinek nincs senkije a világon, miért törje, marja magát?

(— Hm, ez valaki! . . .)

— Hát kedves öcsém, bölcsen tudom én azt, mert nekem is van százhusz köblös földem a javából, aztán annyi vesződség van azzal a hat lóval, négy tehénnel, négy kocadisznóval, aki az udvarban van, hogy nem is tudom elmondani!

(— Ahá!)

Ilyenformán ment a beszéd és bizony még éjszakára is megmarrasztották és bizony másnap olyasformát rebegett, hogy mégis jó volna véget vetni ennek a legény életnek, mert hát ő látott, amit látott, de bizony a Julisnak nincs párja messze földön és biz' ő nem bánná, ha így volna, ha úgy volna, — és miután Julis is összerágta a kötője csücskét, hát csak oda lyukadt ki a dolog, hogy egy hét múlva, a jövő vasárnap arra felé járnak és benéznek becses hajlékába!

Egy hét! Mit lehet egy hét alatt csinálni? Mit-e? Hát meglátjuk!

Először is összekéregetni egy néhány oldal szalonnát, sonkát, néhány bödön zsirt, néhány zsák búzát, kukoricát és egyéb kézhez valókat. Persze, csak úgy elhelyezés végett, úgyszólván áll a kamra, elférhet benne s aztán akkor viszik vissza, amikor akarják! Ez már a becsület dolga, nincs rajta mit féltetni!

Aztán a szomszéd faluból beállítani a legszebb négy ökröt szeke-restől, a legjobb négy lovat, teljes felszereléssel, — persze kocsis nélkül, — néhány darab disznót behajtani az ólba, az atyafiságtól aprómarhát, konyhaedényt, tálat, tányért, no egyszóval ami szükséges egy jóképzű házhoz.

Bizony sok huzavonába, sok rimázkodásba, még pénzbe is került minde, hanem hát — megéri!

Mikorra eljött a vasárnap, a Dufla portája úgy nézett ki, mint a parancsolat! Megérkeztek a vendégek is, de csak úgy tíz óra után, mikor már minden istenes lélek segít énekelni a kántornak: „Szűkölködünk nagymértékben“, így hát nem is igen volt kitől kérdezősködni, de meg nem is illik az; azért van az embernek szeme, hogy lásson.

Na, hát látnivaló, az volt elég. Az öreg csak a fejével biccentett, mintha mondta volna: „Ez már beszéd öcsém!“

Hanem hát az „öcsém“ nem hagyott nekik békét!

— Menjünk most a határra!

— Menjünk.

Az én falum földje olyan jó, hogy akár kenyérre lehetne kenni. Pompás fekete agyagoshomok. Az öreg csak úgy nyelte a szemével.

Végre megállnak egy gyönyörű táblánál.

— Na, mit szól hozzá — kérdi Dufla, — látja, ez itt mind föld!

— Szép tábla! Hát ez a *tied* öcsém?

— Hm, hogy ez az enyém? Hát az a másik tábla, az ott ni, amelyiken olyan a búza, mint a kömény! Gyerünk csak oda! Ott megtudja, hogy ki a jó gazda! Lássá, az a föld úgy meg van művelve, mint a parancsolat, míg mellette az a sápadt úgy néz ki, mintha hep-tikás volna!

Igy vezette őket a határon, megállva minden kiadós tábla mellett, de soha el nem felejtette megmondani: „No lássák, ez aztán mind föld!“ S mikor kiértek a rétre, akkor: „Ez aztán rét!“

Csakhogy az idő szerencsésen eltelt egész addig, míg a népség megint a délutáni templomba takarodott. A vendégek ez idő alatt szerencsésen el is utaztak, mert hát hosszú az út!

De mit fűzzem tovább?! Meglett a lakadalom, volt evés, ivás — rogyásig. S mikor a fiatalok egyedül maradtak, hát csak úgy mosolygott rájuk az áldás, szerencse és jóllét — reggelig, mikor is szépen eljövének a falubeliek, a hummi-egymás igazi birtokosai s haza cipeltek minden megmozdíthatót, úgyhogy a fiatal párnak alig maradt többje a pusztá négy falnál.

Persze, hogy lett aztán „sírás, rivás és fogaknak csikorgatása“, mikor az após minden turpisságnak nyomára jött, de hát — eső után köpenyeg! Még csak le sem gazemberezhette kedves vejét amúgy Isten igazában, mert a lovak és ökrök csakugyan ott „állottak“ az istállóban, a föld pedig, melyet mutogatott, még ma is föld és rét, csakhogy más mondja a magáénak!

Végre is az apósnak kellett megnyitnia az erszényét, hogy tűrhető életet biztosítson az új párnak, kik is aztán annak rendje és módja szerint összeszoktak. És valóban nekik kitűnő fiaik és lányaik, már t. i. nagy fej és görbe láb tekintetében.

Eltelt jó tíz esztendő, mikor életük fordulópontjához jutottak.

Gyönyörű nyári idő volt, dinnyekapálás ideje. Dufla gazda korán reggel kiment az Érhátra, hogy a dinnyéjét megkapálja. Délre el is végezte szerencsésen. Vidáman ballagott haza, keresztül a réten, a legelőn, hol a csordakút mellett már javában siestált a csorda is. Épen a falu alatt van ez, csupán az Ér patak választja el tőle.

Bizony, igaz marad az, hogy sohasem tudja az ember, hogy mire lép ki a házból!

Dufla gazdát is megkörnyékezte a gonosz, mert ime, hirtelen leveti ruháját, bele ugrik az Érbe s tesz olyan lubickolást, mint egy fia bikaborjú!

Aki valaha fürdött már ilyen kisebb patakocskában, melynek vizét a tűző nap majdnem felforralja, csak annak lehet fogalma arról, hogy milyen felséges kéz fogta el Dufla gazdát a lágy habok ölelésére. hogy igazán se nem látott, se nem hallott, azt sem vette észre, hogy a falu hatalmas bikája, a Gyurka hirtelen felkapja a fejét, szimatolni kezd a levegőben, majd felugrik, aztán hirtelen neki, szalad hatalmas zergeugrásokkal s már majdnem a partnál van, mikor bömbölő morgása felriasztotta Dufla uramat csendes merengéséből, ki is látván a veszedelmet, mint a nyúl, ki a patakából, fel a kerten s berohant egyenesen Istenes Erzsébet házába, ahol is Istenes Erzsébetet majd felütötte a nyálva — a Melkisédek rendi szerint, — midőn lát vala egy sehogyan sem öltözött embert berohanni és hirtelen eltűnni az ő ágyának alatta!

— Ha Istentől vagy, szólj, ki vagy?

Csak rémes fogvacogás a felelet.

S minthogy sem kérésre, sem seprővel való beszurkálásra nem kap feleletet, Istenes Erzsók ráveszi magát, hogy Isten nevében benézzon az ágy alá és ime, megismeri Dufla uramat, aki nem volt sem holt, sem eleven!

Végre is sok idvességes citátum és forró vízzel való fenyegetéssel elérte, hogy hangot hallott.

— Jaj Istenem, oda vagyok!

De már e hang csak hebegés, csak makogás, csak túlvilági, síri hang!

Nem tudta kivenni Istenes Erzsók, hogy tulajdonképen mi a baja hát Duflának, de elvégre is győzött a szemérem és behunyt szemmel, félfiruha hiányában betuszkolt az ágy alá egy viseltes szoknyát, mondván:

— Kapja fel kend magára s bújjon ki izibe onnan!

S csakugyan, holmi szöszmötölés hallatszott s végre megjelent az ágy alól két sovány lábszár, mert hát a szégyennek miatta, dehogy mászott volna ki Dufla uram fejjel előre! És Erzsók dicséretére legyen mondva, — oda nem nézett volna egy félvilágért sem!

És miután Dufla uram úgy, ahogy eligazította magán a ruhát, szólani akarna, de nem jöve hang az ő szájára, csupán egy csomó b-b-b...

Valószínű, hogy a bika históriát akarta elmondani, de nem volt ura a szónak! Melyet is látván Erzsébet, biztos kézzel nyúl vala az ágyafejénél levő cylinder után s adá azt innia Dufla uramnak, ki is két kézzel megragadá az üveg nyakát, míg az üveg fenekét Istenes Erzsébet tartotta biztonságnak okáért. Így álltak a dolgok, midőn Dufla uram új életet szívoogatott a cylinderből, újabb keserűségére, mert hát az ördög sohasem alszik!

A hosszú halottkém épen akkor bandukolt az ablak alatt s — bár ő tagadja, de holbizonyosan benézett rendes szokás szerint Istenes

Erzsébet ablakán s majdnem sóbálvánnyá változott, midőn meglátta Dufla uramat farsangi öltözetében, valamint Istenes Erzsókot, ki is egy ismerős cilindert emelint vala a Dufla szájához! Hanem hát ő hivatalos személy lévén, nem szólt egyebet, csak ennyit:

— Hogy a fene a pofáját!

S azzal, megnyújtván lépteit, nem kis buzgalommal lépegetett a Dufla-porta felé, hol is Julis asszony már várta (azt a tekergő) urát a jó ebédvel.

— Hallod-e Julis! — mondá neki, — épen most láttam az uradat Istenes Erzsóknál, azt üzeni, hogy siess te is oda egy-kettőre!

És Julis asszony szófogadó asszony volt, egy-kettőre ott termett Istenes Erzsóknál, de amint bényitotta az ajtót s meglátta édes urát félig szoknyában, félig sehogy sem, hej, hogy ugrott elébe, hogy vágta pofon, hogy csak úgy eldőlt, mint egy korpás zsák. Aztán hirtelen úgy belemarkolt Istenes Erzsók kontyába, hogy egyszerre meglátta még a Göncöl-szekeret is, pedig fényes dél volt!

Én nem tudom, mi lehetett volna a dologból, ha mintegy a Gondviselés parancsára meg nem jelenik a kis utcán a minden bajok okozója, a Gyurka, épen az Istenes Erzsók ablaka alatt és épen abban a pillanatban, mikor Erzsébet megunván a hajának folytonos ráncigálását, gondolván szent Dávidra, ki dárdáját előrántá, hogy ellenségét elkeresse, úgy üté vala hasba Julis asszonyt, hogy azt legottan összekapta a görcs és kétrét hajolva kinézhetett Erzsébetnek az ablakán, hol is a Gyurka szarván meglátta lobogni az ő hitese urának ruhadarabját és majd kipukkadván mérgében, ilyen szavakra fakadt:

— Ugye, akasztófára való, nem megmondtam, hogy a rosszabbik nadragodat vedd fel?!

És bizony csak az mentette meg Dufla uramat egy újabb pofontól, hogy ő ott feküdt a földön, mint egy korhadt fakereszt. De erre a látványra hirtelen elnémult Julis asszony, Istenes Erzsébet aztán elmondta hirtelen a dolog mibenlétét, mire is a Julis asszony szívére nehezedett mázsás kő hirtelen vajjá változott és a zivatar áttért szerencsésen a találgatások mezejére, mely nemsokára teljes megoldást nyert a csordás által, ki is a megvadult bikát üldözve oda is érkezett. Így aztán lett atyafiságos békesség, a Melkisédek rendi szerint.

Hogy az esetnek hamar híre ment, az bizonyos és mikor Dufla uramat hazaszállították és dunyha közé fektették, már akkor a bába néni ki is vetette a rostán, hogy Dufla uram „rontásba lépett“ s legottan ajánlkozott, hogy visszacsinálja az egészét, csupán egy kis véka búzáért. Az egyezség meg is lett gyorsan s a szegény embert előráncigálták az ágyból, lefektették a szoba földjére, a bába néni meg csinált egy jó nagy csupor szenes vizet s azzal végig meg végig locsolta Dufla uramat, hogy szegény csak úgy tőszkölt. Azután valamit mormogva a foga között háromszor keresztül ugrotta, ezt kiáltván: Távozz gonosz! Távozz sátán! Majd visszafektetve az ágyba, forró kovászt tettek a gyomrára s hagyták, hogy izzadjon.

Hát bizony, izzadt is a szegény Dufla pogányúl, mert — mint később megvallotta, — soha jobban meg nem ijedt, mint mikor az a kö-

vér tudós asszony átugrálta, mert ha „el nem cílozza a lipist“ és ráugrik a hasára, bizony, aligha ki nem pukkant volna!

Hanem szegény Dufla csakugyan rosszul volt! Nyögött keservesen! Már az a hír is elterjedt róla, hogy meghalt, mert „megtérdelte“ a bika. E hírre csak nem hagyta nyugodni a lelkiismeret a hosszú halottkémet, csak felkerekedett és elment hozzájuk estére, hogy megtudja a dolgok mibenlétét. Már ott volt Istenes Erzsók is, mert kegyes dolog a megbocsátás, aztán meg a betegek látogatása meg van parancsolva a Bibliában, — ez lévén egyik kelléke a Mennysországba való jutás passzusának.

— Biz' ennek már kámpec! — huhogott a vén bagoly, a hosszú halottkém, — nem kell ennek már se pipa, se puska többé! Majd megbeszélem Kis András komával, hogy jöjjön ki holnap sírt vájni, aztán majd csak kifaragjuk a fejfáját is! Hm! ki gondolta volna ezt?

Erre a hivatalos szóra megindult a sírás, mint a zápor, ömlöttek a könnyek, mint a patak.

— De hallják kendtek, — mondja ismét a koma, — nem kell csak úgy elengedni szegényt az árnyékvilágból, mint egy tinót, énekeljünk neki egy szép éneket, hadd emlegesse meg a Másvilágon is!

S erre egyet köszöriült a torkán s elkezdte a szent éneket azzal a vékony-vékony cérnaszál hangjával olyan magasan, hogy majd a Fias-tyúkig ért:

„Éltemnek . . .

És belevágott hűségese Istenes Erzsók is:

. . . bimbójában

Estem halál torkában . . .“

De már ezt szegény Dufla nem állhatta tovább, úgyis hallotta félfüllel, hogy a hosszú volt az, aki őt bevádolta az asszony-előtt, hirtelen kiugrott az ágyból s a hosszú halottkémet úgy kitessékelte az ajtón, hogy majd az orrával túrta a földet!

Ez a hirtelen fellobbanás adta őt vissza az életnek (ámbár a bába asszony szentül hitte, hogy az ő tudománya, mondta is fűnek, fának!). Igaz, hogy kissé megzavarodott a nagy ijedtségtől s dadogó maradt, de még ezután élt sok éven keresztül. Hanem oda lett a biztos szem, a biztos kéz, akárhányszor elment vadászni, soha egy nyulat sem hozott haza. Ekkor születtek agyában azok a nevezetes vadász-kalandok, melyekkel elárasztotta volna az embert étlen-szomjan.

Még a halálát is egy vadász-kaland okozta. A falusi fiatalság egyszer összebeszélt, hogy megtréfálják az öregét. Kitémtek egy nyúl-bőrt szalmával s odahelyezték a kert-alja végéhez. Aztán az egyik selma nagy titkolózással kihívta a háza végéhez és nagy suttogva mondta:

— András bácsi! Ni, egy nyúl fekszik itt a kert hátulján, jó volna lepuffantani a duflával.

Az öreg Dufla szemei felcsillantak! Egy nyúl . . . az ő kertje végében . . . no, ez halálfia!

Vette is a duflát, de a fiú rászólt:

— András bácsi! Az a nyúl messze van, a dufla nem hord odáig. Ha pedig úgy megyen feléje, akkor elfut. Hanem tudja mit? Vegye fel

a kis gubáját, aztán úgy közeledjék hozzá négykézláb, mert akkor azt hiszi, hogy valami bárány megy arra és akkor bevárja. Még jó lenne egy kicsit bégetni is!

De mennyire megfogadta Dufla ezt a jó tanácsot! Bégetve, óvatosan sikerült is puskavégre kapni. Egy lövés . . . s a nyúl bukfen-cet vetett!

Végre! Hej, milyen dicsőség ez! Mily rég várt öröm!

Hanem mikor felemelte és látta, hogy szalmával van kitömve, mikor hallotta, azt a gúnyos bégetést, kacagást, mely a szomszéd kerítés mellől hallatszott a legények ajakáról, csak lerogyott a földre és ott maradt eszméletlenül.

A tréfának gonosz vége lett. Sikerült ugyan őt felélesztteni, de nem élt csak pár napig, megölte a szegény!

Ime, ez volt Dufla históriája. Igen megsajnálta mindenki, amikor híre ment halálának, úgy rítt az egész falu, mint a záporosó. Pedig Dufla gazdával nem bánt a sors kíméletlenül, amint azt Istenes Erzsébet szépen megmagyarázta a Melkisédek rendi szerint. Úgy dicsérte mindig, mint a tulajdon-atyjafiát.

Ebből keletkezett aztán az az egész mondakör, amely Dufla és Istenes Erzsébet szerelméről szól. Feljegyeztetett az is, hogy Julis, a Dufla gazda hites társulata bosszúból nem egyszer csempészett az Istenes Erzsók „cilinder“-ébe ecetet (nem áll módunkban megcáfolni) és ebből itatta meg Erzsók Dufla uramat a bika elrugaskodása után, akit ettől rázott a hideg, nem is annyira az ijedségtől.

Akik aztán azt a végzetessé vált csínyt elkövették rajta a kitömött nyúllal, sokáig nem tudtak nyugodni. Az egyiknek megjelent a lelke kutya alakjában és megugatta! A másik meg azt álmodta, hogy egy emberfajta teremtmény irgalmatlan bégetéssel közeledett felé, ráfogta dufláját és lepuffantotta. Érezte, hogy a horpaszába ment a golyó, de amikor végignézett magán, akkor vette észre, hogy ő nem is ember, hanem kitömött nyúl!

Egy hét múlva az egész falut hatalmába kerítette az ördög. Mikor már a halottkém előtt is megjelent Dufla, aki kivette ádámcsutkáját és azzal vágta fültövön — sorra elment mindenki Istenes Erzsókhoz, hogy oktassa ki őket szent bölcsességgel. Erzsébet ríva fakadt és elvezette őket a Dufla sírjához engedelmet kérni. Meg is találták, legnagyobb fejfaja az övé volt. Ez volt ráirva:

„Én . . . András e sirb-
An aluszom Az Urb-
An édes Hazám földj-
Én kit A Bika megk-
Ergetett Egy nyúl p-
Edig eltemetett.

Megh. 19 . . . Béke p-
orraitra.“



Bánat-királyfi kertje végtelen.

A színes kertben megsuhan a lomb,
Zörren az ág és felsóhajt a pázsit,
A régi kertben furcsa vendég járkál
S a mohos kőfal rámered: ki jár itt?
Ki jár itt, ahol Bánat-királyfi bolygott,
De örömvárba messze ballagott,
Ő jött-e vissza: régi, régi vendég,
Vagy aki itt jár, tán egy új halott?

Bánat-királyfi kertje végtelen
S bolyongni benne drága út nekem,
Rejtett tavak tükrében felcikáznak
Vágyak, tüzek, kudarcok: életem.
Sötét lombok rejtelmesen susognak,
Az úton sirva roppan a kavics,
Csüggedt fejem fölött rózsaszín-sátor,
De lelkem mélyén sírok magam is.

Virágbarlangból azúr égre nézek,
Hol egy haldokló szivárvány fakúl,
A tavon hattyúk úsznak hiú keccsel
S a parton liliomok szirma hull.
S bánat-barlangban felnyöszörgök én:
Oh, gyermekévek, délibáb-romok,
Ti messze, messze úszó drága hattyúk,
Ti végtelenbe hullt liliomok!

Bánat kertjére alkony pírja csordúl,
Bibor ősz hull ezer virágra-lombra,
S a tavak — piros tócsák hidegen
Dermedeznek a bolygó fájdalomra.
A színes kertben megborzong a lomb,
Zörren az ág és felsóhajt a pázsit,
A régi kertben furcsa vendég járkál
S a mohos kőfal rámered: ki jár itt?

Dobos László.



Milica.

Irta: *Goál György.*

Éj volt, csendes, holdsugaras éjszaka. A fölfelé vezető keskeny hegyi utat mintha végig öntötték volna tiszta, fehér tejjel; lágyan, szürkésen csillogott a ráömlő fénysugarakban.

Egy kecskepásztor haladt az úton a hegyoldalon meghuzódó kicsi ház felé. Magas, izmos alak volt, a délszlávok villogó szemével; hatalmas lépésekkel lökte magát előre s a tüszőjéből minden lépésnél vékony, hajlított pengéjű kés villant elő. Amint a ház elé ért, bő köpenye alól hangszert húzott elő és szerelmes dalba kezdett.

Lágyan, zümmögő simogatással buggyant fel a dal a férfi lelkéből és zsongva, szelíden kúszott a zöld kerítésre, onnan tovább be a kicsiny házra s befonta azt szerelmes susogással.

Annyi fájó kérés, annyi sejtelmes ígérlet rezgett e dalban, hogy a kicsi ház ajtajának arra okvetlen meg kellett nyílni.

Egy leány jött ki az ajtón és figyelő szemmel nézett a kerítés felé. Szemében öröm és valami szomorúság ült.

— Ez Sztan, szuttogta és megindult a hang felé, mely most már őt fonta körül szerelmes vallomással, fájó kéréssel.

— Sztan, te itt vagy? kérdezte, mikor odaért.

Én itt, igen, itt vagyok — felelte a fiú hangjában izgatott remegéssel és guzlicáját félre dobta a fűbe. Azután elhallgatott és nézte a leányt mély hódolattal, alázatos, tiszta szerelemmel.

A leány pedig lehajtotta szép, szomorú fejét és olyan jól esett neki az, hogy a férfi, akit szeretett, ilyen néma csodálattal néz reá.

A fiú felkiáltott:

— Milica, Milica, mily szép vagy!

Szerelem, tisztelet, csodálat, minden, amit a leány iránt érzett, e pár egyszerű szóban szakadt ki lelkéből, hogy megejtse és odakapcsolja a leány lelkét az övéhez elszakíthatatlanul.

A leány feltekintett. Szemében örömet lehetett olvasni, azonban ott beljebb, mélyen valami sejtett, titkos szomorúság vert tanyát.

A férfit nézett és hangjában szemrehányás rezgett.

— Nem szép tőled Sztan, hogy ilyenkor jössz; nincs itthon az anyám.

— Tudom, épen azért jöttem. Anyád nem kedvel engem és ha olyankor jönnek, mikor itthon van, talán elküldene és az nekem nagyon fájna.

— De nem jön egész éjszaka haza és mit mondanak, ha megtudják, hogy az ő távollétében itt jártál.

A leány keserű daccal rántott egyet a fején.

— Nem baj, akármit mondanak is. Elég nekem az, hogy te szép

vagy, jó vagy és tiszta vagy, mint a susaki szent szűz. Egyébbel nem törődöm.

Milica arcát e nyílt, őszinte vallomásra gyenge pír futotta át. Megfogta a fiú kezét és szelíden kérte:

— Távozz Sztan! Mi sohasem lehetünk egymásé.

Köztünk óriási akadályok vannak.

A fiú bosszúsán rántotta el a kezét.

— Eh, nincsenek legyőzhetetlen akadályok. De mindjárt meg is bánta hevesességét és elfogva a leány kezét, kérőn folytatta:

— Milica, édesem, hallgass meg. Megőrülök, ha nem könyörülz rajtam. Oly régóta kérlek már és mindig csak ez az utolsó szavad: „Mi soha sem lehetünk egymásé.” Miért? Nem szeretsz talán? Vagy nem bízol bennem? Azt hiszed, hogy hazugság minden szavam, mely szerelemről beszél hozzád? Nyomorúlt volnék, gazember volnék, ha nem a lelkemet hoznám ide, ha nem tiszta szerelemmel jönnék hozzád.

Elhallgatott. A leány pedig csendesen szólt.

— Tudom. És mégsem mondhatok mást.

A fiú szinte kétségbe esve kiáltott.

— Szeretlek szívem minden szeretni tudásával és tudom, hogy te is szeretsz. Mondd, mi kell egyéb a boldogságunkhoz?

Megfogta a leány kicsi, puha kezét és forró ajkához szorította, de a lány lassan elhúzta tőle.

— Távozz, Sztan! És ne is jöjj el többet

A hangjában valami tompa hidegség volt, mikor ezt mondta.

Sztan csodálkozva nézett a leányra. Szívébe beleszédült a fájdalom és szinte tétován, riadtan kérdezte:

— Miért ne jöjjen? Megbántottalak talán?

— Nem, nem bántottál meg. Csak neked az nagyon fájna, ha még többször is jönnél.

Sztan magához tért.

— Jól van, elmegyek, — suttogta szenvedélyesen — de mondd meg előbb azt, hogy miért nem lehetsz az enyém. Azt hiszem, jogom van ezt kérdezni.

Milica szeretettel nézett a férfira, de hangjában szomorú komolyság csengett, amikor beszélt.

— Nem mondhatom meg.

Hideg ólomsúlyként estek a szavak Sztan lelkére s lerántották a sötét szomorúság vermébe.

— Ugy hát mégis csak bennem van a hiba. Rossz, alávaló a természetem, ugye?

Elkeseredetten, szinte gúnyosan mondta ezeket, majd szelídebben folytatta:

— Pedig a hegyi lakók úgy emlegetnek, mint a jó Gyorgyevics Sztánt.

— Nem, nem. Te jó vagy.

Sztan megragadta a leányt és az alacsony kerítésen keresztül magához ölelte.

— Mi lehet hát az az akadály, amely elválaszt egymástól?

Szinte fenyegetően tette föl a kérdést, készen arra, hogy bárkivel és bármivel harcra keljen a boldogságért.

A leány könnyörögve nézett rá, de Sztan nem eresztette el, hanem még jobban magához ölelte és elvakúlva, mámoros hévvel csókolta ajkát és szemeit.

Milica egy ideig védekezett, majd megadva magát, visszacsókolta a kapott csókot. És Sztan megérezte ajkán ezt a visszaadott csókot és megremegett belé.

— Nem eresztlek addig, míg meg nem mondd.

A leány szomorúan felelt:

— Jól van. Megmondom. Menj el Miloszhoz, az öreg pásztorhoz, aki ott lakik a krasovici sziklák alatt, ő majd meg fogja mondani neked. És ha majd tudni fogsz mindent, be fogod látni, hogy bár jobban szeretlek, mint az életemet, mégsem lehetek a tied soha.

Sztan eleresztette a leányt, kinek hangjában volt valami egy szomorú esemény előérzetéből.

— Isten veled. Mondta a leány és hirtelen megfordult és elfutott a ház felé.

Sztan utána kapott, hogy visszatartsa, azonban nem érte el. Ijedten kiáltott utána:

— Milica, Milica, miért szaladtál el! Jöjj vissza!

De a leány nem fordult vissza, hanem befutott a házba és Sztan egyedül maradt az alacsony kerítés mellett.

A szavak, melyeket Milica ajkáról hallott, ott lüktettek az agyában komor sejtésekkel és a csók, az a visszaadott egy csók ott égett az ajkán, ott égett a vérében mámoros, lüktető lázban.

Sokáig ott állt még a kerítés mellett azon gondolkozva, amit az öreg Milostól, a krasovici szürke sziklák öreg pásztorától kell majd megtudnia.

Gondolt előre, hátra az életében, de semmit sem tudott felfedezni sem a múltban, sem a jövőben, ami elfogadható ok lehetett volna.

Nagyon késő volt már, amikor nehéz gondolataiból felocsúdott tekintete a fűben heverő guzlicára esett. Egyik húrja el volt szakadva.

Talán akkor szakadt el, amikor eldobta és a földre esett. Mind-egy. Fölvette és lassú léptekkel megindult a keskeny úton lefelé. És akkor valami hangot hallott, mintha valaki sírt volna. Halk zokogáshoz hasonlított.

Megállt. Vajjon Milica sír?

Sokáig hallgatott, de többé nem hallott semmit sem, csak a ház kicsiny ablakain szűrődött ki a lassan sötétedő éjszakába a mécs halvány, beteg fénye. S talán ott, az ablak mögött Milica sír? . . . Nem, nem hallani semmit, csak a szél kezd lassan muzsikálni onnan a krasovici öreg sziklák felől.

*

Másnap Sztan fölment a krasovici sziklákhoz. Reggel volt és a völgy felett lilás köd derengett.

Az öreg Milos egy hatalmas szürke sziklán üldögélt és messze nézett a völgy felett úszó ködbe.

— Jó reggelt Milos! — kiáltotta már messziről az öreg pásztor felé, ki föl sem kelt, csak úgy ülve szólt a közeledőhöz.

— Mi az Sztan? Mit keresel erre felé.

— Téged, Milos bátyám.

Elmondta, hogy miért jött és az öreg csakugyan tudott választ adni.

— Úlj le oda a kőre, — mondta és lassú, emlékező hangon kezdett beszélni.

— Fiatal voltam akkor, mint te most és fiatalok voltak azok is, akikről beszélni akarok. Hej, Sztan, jó az a fiatalság, csak hogy sok ügye-baja van ám annak. Igaz, hogy talán egy kicsivel több a jó benne, mint a rossz és ez a kevéssel több jó elég az egész életre. Amikor a miénk az egész világ, amikor fiatalok vagyunk, hogy sietünk vele és most, mikor vége van mindennek, megborzongok, ha szegény fejem ősz havát visszatükrözi a tiszta forrás. Most csak az emlék az enyém.

Fiatal voltam, mikor az történt. A környék lakói mulatni jöttek össze.

Sok szép asszony volt ott, hanem olyan, mint a Milica édes anyja, a félszemű Rajics Milán felesége, egy sem. Ő volt az asszonyok között a legszebb. A mulatságon résztvevő férfiak csak utána epedtek. Megzavarta a te édes apád, a nyalka Gyorgyevics Pavle szívét is. Pedig neki is volt jó felesége, de hát a másé . . . tudod. Különösen meg az ilyen. Elvette az eszét a mámor, a bor. Tánc közben megcsókolta az asszonyt, a Milica édes anyját.

A félszemű Rajics Milán nem szólt erre semmit, pedig látta, nagyon jól látta, hogy mi történt.

Csak égette, marta a tűz, melynek féltékenység a neve. Féltékenység keverve pálinkával a legerősebb méreg, mit valamikor is használtak és Milán, a félszemű Rajics Milán ebből vett be egy jókora adagot.

Nem szólt semmit, csak belől, ott valahol az agyvelejében megpattant valami. Vörös volt. Égett. A lángoló düh majd szét vetette a mellkasát.

A szíve is megindult; ott vert, ott kalimpált a torkában; talán attól nem tudott szólni.

Később azután, mikor Pavle, a te édes apád bement a korcsmába, odaállt az ajtóhoz. Kezében a kését szorongatta.

Egyszer aztán jött ki az apád, Szürke volt az arca. A szesz vörössége lassankint szürkébe játszott át rajta.

Milán odaugrott elébe és rekedten kiabálta:

— Megcsókoltad a feleségemet.

És már szúrt is, de közben megcsúszott és ahelyett, hogy apádat megsebezte volna, odaesett a karjába.

Apád elsápadt, majd hirtelen elöntötte arcát a tűz. A pálinka mámora ott vöröslött a bőre alatt. Rút mosoly játszott végig ajkán.

Elkapta a kést a Milán kezéből és egyet szúrt vele, csak egyet, úgy vaktában a vonagló embertest felé.

S a vér ott párologott már a kés pengéjén és Milán, a félszemű Rajics Milán hang nélkül szédült le a földre.

Apád ezután elbujdosott hazulról, de egy pár év múlva visszajött és . . . és úgy halt meg, mint más tisztességes ember.

Sztan komoran nézett maga elé, az egész lelke ott vergődött sötét tűzű, mély szemében és Milos szinte félve fogta meg a kezét, mely hideg volt, mint az a szürke szikla, melyen ült.

Ismét Milos beszélt.

— De mindezt nem azért mondtam el, hogy megharagudj rám.

Kérdeztél, feleltem.

Sztan kirántotta a kezét a Milos kezéből.

— Eh, én nem haragszom. Miért haragudnék? Te nem csináltál semmit. Apám volt a hibás.

— És te megcsókoltad Milicát? kérdezte Milos.

— Meg.

— Akkor siess vissza hozzájuk. Talán még nem lesz késő.

Sztan arcára hideg félelem gyöngyözött ki.

— Mi az? Mi nem lesz késő? Beszélj világosabban.

Milos egykedvűen rántott egyet a vállán.

— Minek beszéljek világosabban? Meg fogsz tudni mindent, csak siess. Nincs sok idő.

Sztan rosszat sejtve remegve kérdezte:

— De hát mi lehet. Miért . . .

Tovább nem folytathatta, mert Milos megfogta a karját és vezetni kezdte lefelé az úton.

— Csak siess nagyon, kiáltotta utána, mikor elengedte a kezét. És ha majd nagyon szomorú leszel, jere el hozzám. Az öreg Milos szeret téged és segíteni fog rajtad, . . . ha tud.

Ezt az utóbbit már nagyon bizonytalanul mondta és talán maga sem hitte, hogy tehet majd valamit.

Sztan pedig elsietett az úton.

*

Izgatottan nyitott be a kis ház ajtaján. Körülnézett, nem volt ott senki, csak a csend. Ott ült minden, az asztalon, a széken, a szekrényen, ott feküdt az ágyban: a semmi, a csend — és beszélt komoran, fázva, hidegen, kegyetlenül, úgy, hogy minden csepp vére megreszkett bele a fiúnak, az ajka pedig idétlen táncba fogott. A fogai keményen összeverődtek. Fázott.

— Milica!

Színesen, hívón, várva roppent el a szó a fiú ajkáról. Repült, repült és torpanva ütdött bele ott a széken, az asztalon és az ágyon, a semmibe, a csendbe és véresen, feketén bukdácsolt vissza a szívébe.

Csak a csend vigyorgott kajánul, kibírhatatlanul, nagy, szürke szemét Sztanra meresztve.

Kirohant az udvarra, onnan a háztól nem messze levő tóhoz és mindenütt nyomában volt a semmi, a csend.

Már messziről, onnan a bokrok felül piroslott valami feléje.

Oda ért. Felvette. A Milica piros kendője volt.

— Milica! Milica!

Semmi, semmi. Csak a csend táncolt a kicsi tó habjain pajzánul, enyelegve.

Sztan arcán ott vergődött a fájdalom. Komoran, tompán bámúlt maga elé, majd heves mozdulattal arcára nyomta a kendőt és sírt és a kendő résein, foszlányain keresztül bevigyorgott a semmi, a csend.

Egy nő közeledett a tópart bokrai között. Sztan levette arcáról a kendőt és odanézett.

Milica anyja volt.

— Apád megölte a férjemet — kiáltotta, amint odaért.

Te megölted a leányomat. Légy átkozott!

És elfutott a házhoz vezető keskeny úton.

Sztan Milica halála után búskomor lett. Minden nap odaterelte nyáját a tóhoz és egy kőlapon ülve bámúlt a tó habjai közé. Sokszor vele lehetett látni a krasovici szürke sziklák öreg pásztorát, Milost és Sztan pengette a guzlicáján azt a dalt, mellyel annyiszor csalta ki a kis zöld kerítéshez a szép Milicát:

„Jöjj ki hozzám kedvesem,

Dalolj, dalolj nekem.

Méláz a hold, a csendes éj

Szerelemről beszél.“



Ajtómon halkan kopog a vágy.

Csendes őszi estén ülök magamban

Bús egyedül.

Fülembe tompán, fekete jajjal a csend

Szava csendül.

Ajtómon halkan kopog a vágy . . . !

Riadva, félve odatekintek,

Lassan az ajtó csak kitárul.

Rengő ruhában jön felém lassan,

Feslő mosolyban himnusza harsan

A vágnak. A két szeme üdvöt árul.

Jön felém. Itt van. Karja kitárul,

Selymesen fonja lelkemet át.

Szép szavú szókat zsong a fülembe,

S lelkem a néma, szívem a tiszta

Mohón felissza minden szavát

Szívembe zsongnak, komoran bongnak

Szürke zenék.

Fekete fátyol száll a szobámra.

Fekete ködbe borúl a lámpa

S hallom a néma csendben a lélek

Tompa nesztét.

Gádri György.

Köszönöm.

Köszönöm szavaid, melyek a méla eolhárfa
csengő rímeiként kísérik fogzó ifjuságom
és tiszták, mint csalogánydalnál holdas esti álom.

Köszönöm kaçagásod : e lengő piros lobogókat
hajódnak árbócán, az életem mély tengerén,
hol ifjak még a vágyak, de az akarat koravén.

Köszönöm csókod: e szálló dalt a néma föld felett,
mit vígan dalol egy éji, ködruhájú tündér,
míg lantjába százzsinú virágfüzért fűztél.

Adtad és vendégem lett : a fájdalom, az öröm
és ma bennem minden vadul az életre lázad,
amit nem lehet felejteni : köszönöm.

Ádám Zoltán.

Anyám.

Éneklős a szám ;
a hangfogó lepattant róla
összetört, meghalt a hallgatás,
de halleluját zeng a nóta
rólad Anyám.

Messze van fiad :
az álmokat álmodó Titán,
a nagyokat néző akarás,
aki letört már száz vitán,
amit az Élet ad.

Neked szép vo'tam :
legszebbet, a legjobbat az emberek között
látta bennem két látó nagy szemed
s boldogan suhant fejem fölött.
Én akartam.

Akartam jót, szépet,
de én is gyarló ember-ember lettem,
kis harcokat harcoló bús gigász.

— Csak ha arcod suhan el felettem :
szép az Élet !

Ádám Zoltán.

Egységre való törekvés az anyag szerkezetében.

Irta :

Vaddsz Béla.

A külső világ számtalan adottságában, a történések végtelennek látszó folyamatában, a jelenségeknek kimeríthetetlen tárházában fejlődött az ember, belső világának, lelki életének ugyancsak kimeríthetetlen számú tényeivel. A mindenség végtelenségét úgy, amint adódott, az emberi véges elme átfogni nem tudta. Az Univerzum köre emberi lát-körre zsugorodott össze, de ez az értékek által kijelölt kör is millió és millió jelenséget zárt magában. Mélyen gyökerező okok s a lélek őstulajdonsága bontakozott ki akkor ebben a körben, amidőn a tarka jelenségkáoszban az éltető principiumot, az egység elvét vetítette.

A primitív ember szemléletes természetű misztikus fogalmaiba olvasztotta a külső világ dolgainak a titkát. A teljes öntudatára ébredt emberben pedig állandóan izmosodott az egységre való törekvés vágya. Fejlődésének abban a stádiumában, amikor már kutató tekintete a tapasztalat körét is túlhaladta, akkor próbált feleletet adni a több évezredes metafizikai kérdésekre, hogy mi a lét, mi az élet rendeltetése, mi a világ célja? A nagy lelki felemelkedésben azonban úgy érezte, ösztönszerűleg úgy sejtette, hogy a nagy kérdések örökéletűek maradnak. Az emberiség azonban megnyugodni nem tudott, mert érezte a lelki szakadékot, melyet át kellett hidalnia. S a nagy űrt betöltötte harmónikus, átforgó elvekkel, melyek tartalmazzák a magyarázatot, mutatják a célt, adják a megnyugvást. Ezek az egységes elvek, melyek lelki szükségletből fakadtak, hogy az életküzdelmek pillérei legyenek, vallásos fogalmakból épültek fel.

Az egységre való törekvés éltető ereje, gerince a tudománynak, éppúgy, mint a bölcseletnek. Az egyes tudományok a maguk birodalmában próbálják a jelenségeket egyszerű, végső alapelvekre visszavezetni, a bölcsélet pedig a mindenség legáltalánosabb rendező elveit, okait próbálja magyarázni, felderíteni.

Az egység gondolatának jegyében indult meg a leszármazás elmélete, mely a szerves világ lényeiinek keresett anyát az őssejtekben. Az egység gondolata is vezette Haeckelt bizonyos érzelmi motivumokon kívül arra, hogy a szerves- és szervetlen világot összekösse moneráival. (Monera H. szerint homogén, alakatlan sejtplazma tömeg mag nélkül.)

A legáltalánosabb elvek szerint való magyarázás és egyszerű világnézet kialakításának gondolata nyilvánult meg a XVIII. és XIX. század materializmusában is, amely még a legmagasabb rangú lelki élményeket is molekuláris mozgásokra akarta visszavezetni anélkül, hogy

a magasabb rangú élményeket elemibb élményekre tudta volna bontani. Az egység eszméje vezette az energetikai világnézet híveit is, akik mind a testi, mind a lelki életmegnyilvánulást alapjukban energia kifejlésnek, illetve energia átalakulásnak tartották. Egységre törekszenek a panpszichisták is akkor, amidőn az egész világot megelékesítik, azt monaszokból, lelki tulajdonságú atomokból alkotják meg anélkül, hogy az anyag és az általuk felvett lelki substantia kapcsolatát kézzelfoghatólag megmagyarázták volna.

Ezek az ellentétes filozófiai álláspontok pedig öntudatlanul munkálják az egység gondolatát akkor, amidőn egymással vitáznak, harcolnak, mert e küzdelmük révén jön létre egy helyesebb, még egészségesebb irány; a megegyeztetésnek, az objektivitásnak középponton haladó iránya.

Vizsgáljuk most az egységre való törekvés gondolatát az anyag szerkezetének történelme folyamán kialakult fontosabb elméletekben, hipotézisekben. Ezt a kérdést azért tárgyaljuk külön, mert az egység elvére való törekvés legszebben, legfeltűnőbben az anyag belső szerkezetéről alkotott nézetekben domborodik ki.

Ha az anyag szerkezetére vonatkozó felfogások történeti sorrendjén tekintünk végig, akkor megállapíthatjuk, hogy az ókortól napjainkig élénken élt a kémikusokban az ősanynagok, az őselemnek gondolata.

A görögöknél tanították többen, (Demokritos, Leokippos, stb.) hogy az anyag nagyon sok, szemmel nem látható, apró, oszthatatlan részekből áll. Demokritos szerint ezek az apró részek, (atomok) mivel egymástól csak alakban és nagyságban különböznek, azért a különféle anyagok ősanynagának tekinthetők.

A középkorban az abszolút tekintélyű Aristoteles elveinek hatása alatt fejlődött ki az aranycsinálás korszaka. A kor tudósai mindenáron az ősanynagot akarták felfedezni, melyről azt gondolták, hogy bizonyos folyamatoknak, eljárásoknak alávetve belőle arany, vagy bármi másféle fém keletkezhet. Természetes, ezt a valóságban senki sem tudta megcsinálni.

A XVIII. században Dalton atomelmélete emelkedett tudományos színvonalra a középkori aranycsinálás fantazmagóriáival szemben. Dalton atomainak már egyedi sajátosságai vannak, pl. az arany atomai teljesen magukba foglalják az arany összes tulajdonságait, sajátosságait.

Dalton elméletét követte a XIX. század elején Prout (angol orvos) nézete, mely szerint minden anyag a hidrogénből, mint ősanynagból keletkezik.

Ez utóbbi két elmélet után pedig kb. 60–70 évre született meg az elektronelmélet, mely úgy látszik, hogy nagy forradalmat akar okozni az elemekről alkotott felfogásunkban. Vizsgáljuk ezt az elméletet az előbbieknél kissé részletesebben.

Az elektronelmélet megszületésének egyik főoka a katod- és anód-sugaraknak, továbbá a rádióaktivitásnak felfedezése volt. Ezeknek a jelenségeknek kísérleti úton haladó beható vizsgálata engedett merészebb következtetést vonni az anyag belső szerkezetére. Sok irányú vizsgálódás, számos kísérletezés alapján megállapították, hogy Dalton óta oszthatatlannak hitt atom részeire, illetve elemeire bontható, az elektronokra. Sokan az elektront villamosági atomnak gondolták, mely a kísérleteknél sok tekintetben oly sajátosságot mutatott, mint az elektromosság. Az

atomok elektronjai negatív töltésűek, melyek koncentrikus körökben keringenek az atom középpontjában lévő pozitív töltésű mag körül. Az atomok szerkezete tehát analóg a Nap rendszerével. Az elektronok a bolygók, az atommag pedig a Nap szerepét tölti be.

Ruthenford és Bohr Niels feltevései alapján pedig az atomban lévő elektronok száma kb. fele az atomsúllynak. Bohr az elektronelméletet tovább építette a Plank-féle kvantum-elmélet alapján. Szerinte az elektronok meghatározott pályán keringenek. Ha pedig egy atomban az elektronok tekintélyes számban vannak, akkor egymástól több, véges távolságban levő u. n. energia-quantumos körökön, vagy ellipszis pályákon keringenek. (Planck után az energia legkisebb oszthatatlan részét hívjuk energia-quantumnak.) Az elektronok egy-két, vagy több energia-quantumot is tartalmaznak. Ha az elektron egy energia-quantumot tartalmaz, akkor a maghoz legközelebb eső körön, a legbelsőbb quantumos pályán kering. Ha pedig két quantumos az elektron, akkor mindjárt az egy quantum számú kör után következő pályán mozog. Az elektron sugározhat ki bizonyos hatásokra energia-quantumot, de akkor eredeti pályáját elhagyja. Ha ez az elektron három quantumos s bizonyos hatások folytán 2 energia-quantumot veszít, akkor a III. körről az atommaghoz legközelebb eső pályára lép és azon folytatja keringését. Ez a modern elektronelmélet rövid vázlata.

Előttünk állanak az anyag szerkezetére vonatkozó elméletek. Lelki szemünk előtt teljes koronájában bontakozik már most az egységre törekvés eszméje, mely bűvkörébe vonzotta mind a középkori aranycsinálókat, mind a jelenkor tudósait. Nézeteik más és más úton haladnak, de a közös cél mindenütt az őszanyag megtalálása. Az elektron-elmélet hívei hiszik, hogy az egész mindenség elektronból van megalkotva, a villamossági atomokból. Tudásukban mindjobban erősödik a reménység, hogy eljő a nagy kémiai kor, amikor az összes elemeket tetszés szerint tudják változtatni. Ennek a reménynek megvalósulása azonban még a messze jövőendő titka, mert hisz 85—90 elem belső szerkezetét egyenként, alaposan, a valóságnak megfelelően áttanulmányozni eddig még nem tudták és az azokra vonatkozó nézetek nagyrésze merő hipotétikus természetűek. Senkinek sem sikerült még a mai napig az atomokból elektronokat kiszabadítani, illetőleg azoknak szaporítása által egy elemet más fajtájú elemmé változtatni. Az elektron-elmélet élénken hatott a fantáziára, olvastunk már olyan képzelgésről is, mely a Tejutat egy hatalmas élőlény sejtjében lévő elektron-halmaznak tekinti.

Az egységre való törekvés sokszor vezetett ily képzelődésekre és téves általánosításokra — különösen monista rendszerekben, de ezek a hibák gyakran épen az egység után való kiolthatatlan vágyódásból fakadtak. Ha pedig voltak téves egységekre törekvő eszmék, akkor azoknak haszna nagyobb volt, mint a tévedésük okozta kár. Nagyobb volt a hasznuk, mert sokszor új területeket nyújtottak a kutatás számára, ami a fő, az ellentétes állásponton állóknak módot adtak igazságuknak fokozottabb mértékben való megszilárdítására. Valljuk az egységelvet, mert alapja a fejlődésnek, tudománynak, filozófiának és erkölcsnek.



KÖNYVSZEMLE.

Spengler Oswald: A zsidóság kulturájáról. Az „Untergang des Abendlandes” második kötete a különböző fajú kultúrák egymásra településéről figyelemreméltó fejtegetéseket ad.

Az antik kultúra már önző imperialisztikus civilizációvá me-revedett, midőn a patriarchák népe a próféták hosszú sorában ébredni kezdett alaktalan prae-chistorizmusából. Ez a magyarázata annak, hogy a „kiélt” római nép (szimbóluma: Pilátus) éppúgy nem értette meg a zsidóság belső értékeit, mint ahogy Spengler szerint a mai „kiélt” zsidóság is teljesen érzéketlen a környező fiatalabb kultúrnépek lelkivilága iránt. Tudnunk kell ugyanis, hogy Spenglernél minden nép kulturája növénytípusra bizonyos fázisokban fejlődik és pusztul el. Hogy különböző fajok egyedei nem értik meg egymást, annak oka, hogy a fejlődés más-más fázisában vannak. Pl. az egyik nép még mítoszokat és prófétákat terem, midőn a másik már a költőkből is kiábrándulva kizárólag a tudományokba önti tehetségét, vagy már ezekre is csak gúnnyal tekint vissza. Végül, ha a kultúra valamennyi fokát végigfutotta, visszaesik a „fellah-népek” örök egyformaságába, éppen olyan tökéletesen közönyös a kultúra minden belső értéke iránt, mint egy kairói datolyaárus. Ilyen kicsinyes érdekekért kulturátlanul tolongó fellah-nép Spengler szerint a mai zsidóság is közöttük, holott hajdan, midőn nomád pásztorkodást űzött, vagy háziipart, földet művelt és halászott, a nagy em-

berek egész sorát adta a világnak. Spengler kimutatja, hogy volt zsidó hőskor, lovagkor, troubadourköltészet, zsidó klasszicizmus, stb. Ma azonban, midőn a város lakó zsidóság elszakadt az anyatermészettől, ők vették át Pilátus szerepét velünk szemben: csak gúnymosoly terem a szájuk körül és a rómaiak imperializmusát is feltámasztották.

A tragikus Spengler szerint az, hogy a mi kulturánk is néhány századon belül nagyvárosi fellah-ürességgé lesz. Mutassuk meg, hogy nincs igaza! Ne szakadjunk el a mezők, a fák, a falu, a nagytermészet örökké liktető mitológiájától: az egészségtől. Ne engedjük szétbomlani a társadalom organikus képződményét.

Rados K. Béla.

Mihály László: Új harcok székely. (Az új lófő). *Valóság és fantázia 2 képen.* Mihály László azok közé tartozik, akik tudnak beszélni irredentizmusról anélkül, hogy bombasztó frázisokba bocsátkoznának. Jelen munkája magán kordozza a székely ég derűjét, közvetlenségét, elevenségét, a Székelyföld szerelmét, ősi fanatikus szabadságvágyát, szóval mindent, ami egy elrablott kincsből drága, felejthetetlen emlék és ami szent. Nem fenyegetőzős, a kis emberek komikus erőlködése, frázisok puffogatása, hanem meggyőződés, hit és igazság. *Meggyőződés*, hogy a világot mégsem hóhérok igazgatják, *hit*, hogy őserő van tagjainkban és hogy minden jóra fordul és mindez *igazság*, ami csak egy van. — Mihály László mindezt érzi és

kifejezi. Műve az intergritás szolgálatában álló irodalom egyik legértékesebb gyöngye. (B.)

Kovács Dénes: „Őszi napfény“ Elbeszélések. Az Országos Gárdonyi Géza Irodalmi Társaság kiadása. 1926. Az egyszerű érzelmek egyszerű, őszinte megnyilvánulásainak foglalatja ez a könyv. A könyv első felében kis karcokat nyújt az író és ezek a karcok a hangulatok összerakása, amelyekben magából ad legtöbbet az író. Olyan kiömlő, spotán hangulatok ezek, amelyek minden — az íróhoz hasonló helyzetben élő — ember lelkében megszületnek és kifejezésre jutnak. Vágy a szép Csikország után, fiának véréből kiszakadt másának rajongó szeretése és az elhalt hitvesnek siratása ezek a hangulatok. Igaz, hogy lehet egy hangulatot leírni minden történet és esemény nélkül, de akkor legyen az írásban érzelem és gondolat, amelyet aztán az író a színezésnek, a plasztikának, a tömörítésnek és jellemzésnek művészetével megalapoz. Mindezt azonban csak redukált mértékben találjuk meg Kovács Dénes karcaiban. Szép ugyan az érzelem, amely tollát írásra készíti, de ereje gyenge s így az ezekből fakadó gondolatok nagyon egyszerűek, régiek és ma már elkopottak, amelyekből stílusa, — amely különben tele van apró drágaságokkal, — sem tud kihozni valami újszerűt és egyénit.

Elbeszélései azonban egészen más képet adnak Kovács Dénes írói tehetségéről. Ezeknek tartalma egy-egy akármilyen életdarab: a legszürkébb, a legjelentéktelenebb. Ezek az egyszerű történetek szint kapnak nála és jó megfigyelőre, jó emberismerőre vallanak. Szinte tipikus képet ad a vénleány lelkivilágáról és különködéseiről a „Macskatelep” és a „Nő” c. elbeszéléseiben. Az „Első csók” című novellájában pedig találó és mesteri kézzel festi le az ifjúság bohó életét. a „Zsigorás”-ban pedig egy lelketlen rágalmazó bűnét és bűnhődését írja le nagy emberismerettel. Kerek, jól felépített, egyszerű és kicsi elbeszélések ezek, amelyek a közvetlenség és a hűség erejével hatnak. A „besnyői számár” c. novellájából, amely különben is a kötet legjobb elbeszélése, kedves humor csillog ki. Ezek az apró, mindennapi szürke történetek ellentétben hangulat-karcaival a legjobb benyomást teszik az olvasóra és azt hisszük, hogy az író is ezekkel — megérdemelten — több sikert fog aratni. A.

Herda László „Miniatűrök” c. verses kötete sajtó alatt van. Ezek a versek sok szépet elárulnak a fiatal poétáról. Herda L. hangulatos, gondolatokban és érzésekben gazdag költeményei 64 lap terjedelemben jelennek meg, ára 15.000 K lesz. Előjegyzéseket felvesz szerkesztőségünk.

INNEN-ONNAN.

Az ember novemberben.

A lelkemre lép ez a ködös, borongós novemberi nap. Halkan hullnak a percek, ezek a libegő

rohanó, apró koboldok a semmiségbe és valami üres, egyhangú dallamot muzsikál a csend, amit csak az ért meg, aki maga is.

csendben él. Hová lettek az arató delek delelő fénypompájában játszó napok, miért nem mosolyog az égen a kékség, miért nem kacag Pest, miért fázik Buda? Miért oly szép, ha a fehérfüggönyös ablakok vagy a kávéház tükrös üvegjei mögül bágyadtan, sápadtan, de mégis melengetően, de mégis simogatóan szűrődik ki a vibráló fény a didergő, korán alkonyatos és riasztó léptekkel vert utcára. Nem tudom miért van csend, miért fázik a világ, miért oly szép a lámpafény, csak érzek valamit. Valamit, ami szép, ragyogó, ami éget és fáj, amely mindig és örökké az enyém, amely álom, ábránd, meseszövé, nagyakarás, vakonhivés, amely öröm, fájdalom és bűn, ami minden, ami mult. Talán ezért szomorúak az emberek. Talán a november a visszajáró mult korszaka.

Egyszer egy öreg bácsi azt mondta nekem, hogy az ő neve már november, az élete: csend, a vágya: mult. Valóban úgy van és ha én még csak március vagyok is, de ez a csend a november korszaka és ezután a hatalmas, erős csend herceg után mindig a Mult-asszonyosság siet lihegve, forrón, ölelően, akarósan. Belehimbálja táncos lépését, elhígei ezer vágyó, fájó, sóhajtó meséit, beleszókolja az izevesztett, néha már elfelejtett szomorú, vad csókjait és belesirja csukló, haramatos sirását. De jó is ebben a didergő novemberben a Mult-asszonynak udvarolni, mert ez a november nem kimél senkit sem véért, sem aranyért. Besuhan a diákszobába is és ráfekszik a zenélő, bohó lelkekre, amelyekben ezernyi zengő melódiát dudol az

élet. Mikor is volt? A sugaras, csókos nyárban.

És mesél az egyik. Szép volt fiúk, mikor kacagva mentem a lánnyal a hegytetőre vadvirágot szedni csókos reménységek között. Felettünk a kékség láthatárba felolvadt színe, alattunk csak alig-alig látszott a temető. Ketten borultunk térdre a hegycsúcson és ajkaink a hangtalan imák kérő, könyörgő fohászait küldtük ahhoz, Aki a mezők lilioyait ruházza és az ég madarait táplálja, Akit nem látunk, csak érzünk, s Akié a kékség és a temető. Csokorba szedtük a vadvirágot, felét ő vitte, felét én, de mindketten az édesanyánknak . . . Minek mondjam tovább, mese volt . . . az életem meséje . . . és most a suhanó szellő szárnyán száll vissza a gondolatom . . .

Te is így vagy jó barátom. Igen, csak az én párom messze volt és hideg fakeresztet öleltem magamhoz a temetőben.

Elhal a mese és a sivár vaságyra mosolygó arcú emberpalánták vetik le magukat, hogy kósza, kóbor képzelettel visszaálmodják a multat, kiszínezzék a megfeythetetlen, elrejtett, küzdő jövőt. Csend van. Nincs hegedűszó, nem száll a nóta, de virágos mezőn játszik a lélek. Fázom a szobámban, gyerünk tovább. Hisz örök kóborlója vagyok úgyis az ezerarcú életnek.

Halkan és fojtottan szűrődik fel a vén Tabánba a villamos zöreje. Ott ziháló mellel és sápadt arccal futkosnak az emberek, ott forr az élet és nyüzsg a hideg kőváros, beteg pompájával és örökös, kábitó zajával. Ott kacagnak az emberek. Ez a kacagás valahogy mégis a mult vissza-

csengő kacaja, mert mindenki a multról beszél. Mi is az őszi divat?

A szürke ruhám és felöltöm veszem fel, kék selyem nyakkendőt kötök, a lakkcipőm fényesre tisztítom. Magam csinálom, de ezt csak én tudom; fő az, hogy elegáns vagyok, de égő biborra pirul az arcom, amikor a lábatlan koldus elém tartja oh Isten tudja hány évet megharcolt kalapját és én vergődő szívvel, de kemény arccal, mintha nem venném észre, megyek tovább. En vagyok a március, ő a rideg november. De jaj, a hónapra hónap jön és lesz-e szürke ruhám, kék selyem nyakkendőm és ragyogó lakkcipőm? Koparak már a Dunapart fái, a rövidszoknyás bakfisok csicseregése nem nyomja el a vén Duna habjainak csobogását, hanem ott-hon jó, meleg szobában álmodoznak a mesebeli hercegről. Mégis ott áll egy leány. Arca kipirult, sötétkék sapkája alól arany színben bujik ki szőke haja és lágyan borul a hamvas arcra, amelyet keze idegesen simogat végig. Vár valakit. Arca mindjobban ismerős és végre melléje érek. Megismer. Kezét csókolom Lilike. Kire vár oly türelmetlenül? Pá Zoli. A másik Zolira várok. Látja oly szép volt a nyár, ajkunkon csókkal, kar a karban énekeltük a boldogság dicső himnuszát. Jött az ősz és Zoli beteg lett. Bementem hozzá és ajkára akartam tapasztani az ajkam. Csókos ajka azt mondta, hogy nem szeret. Most órá várok félve és remegve. Látja, nem jön.

— Ne féljen Lilike, jönni fog. Akkor beteg volt és a kezdődő ősz a lelkére suhant. Most már lehulltak a fák levelei és ő még-

gyógyult és újra szeretni fogja. A fiú eljött. Összekoppantak cipőink és ők boldogan mentek tovább. A tavasz a nyár a novemberbe. En egyedül álltam a ködben. A páromra gondoltam, aki messzemesse van. Milyen furán csillog a sarki lámpa fénye a házak falán. Ködösen, homályosan, elmosódottan, nem élesen, mint a nyáron. Valahogy gondolatom is lágyabb, szétfolyóbb, szerte rebbenőbb, mint a nyári vad, erős. duhaj vágyódó gondolataim. A kód a hangfogó rajtuk. Este van, haza kell menni, mert vár a Csend-herceg és a Mult-asszony-ság.

Vár az álom, a visszanézés, a hajrázó katonásdik, a néma bujósckák, az első cigaretta, az első bál, az első csók, a szőke-barna lányok, a kopár sirkereszt, a ciprusos temető, a nádfödeles ház; vár a mostani szobám és a multbanéző nagy diákok. Ej, no ne félj, te ütött, kopott, futó, bohém szívem, no, ne félj, gyérünk a télbe, mert az álmodó ősz férfit, a Csend herceget, úgyis meghódítja a Mult-asszony-ság és nemsokára gügyög a kisbabájuk: az Emlék.

A. Z.

Nyári hangok ősszel.

Sokat hallottam már és valami keveset olvastam is a tradícióknak, mind a köznapi életnek területein, mind a tudományak birodalmában. Való jelentőségéről. A hagyományok nagy fontosságát pedig akkor tudtam kellőképp értékelni, amikor a nyári szünetben mint szellemi hézagpótló vállalkozó kerültem ki egy dombvidéki magyar faluba földbirtokos családhoz. Ennek a köztisztelőben álló családnak gyermekei u. i. a hagyományok

iránti törhetetlen ragaszkodásból minden esztendőben egy-két tárgy iránt érzett gyűlöletüket okmányilag is igazolták és ezáltal építették meg számomra azt az utat, mely a pesti diák-internátusnak szerény asztaláról a finomságokkal roskadozásig megterhelt falusi asztalig vezetett. Bennem ennél az asztalnál vált vérré az a norma, hogy az embereknek szeretniök kell a tradíciókat. Így cseppentem bele rövid pár hónapig tartó, de annál kellemesebb, gondtalanabb élet-körülmények közé.

A nyár, tudjuk, mint egész Európában, így az én falumban is a kiszámíthatatlan szeszélyesség jegyében indult meg. Majd minden nap sötét felhők tornyosultak az égen, melyek egész Európában tönkrejúlással fenyegették a gazdasági életet. Rám és tanítványaimra is ólomsúlyként nehezedtek a nehéz idők, mert nem tudtunk kirándulni, amit nagyon szerettünk. Vártuk hetenként a jobb időknek hajnalhasadását, de egy halvány reménysugárt ébresztő körülményre, egy vigasztaló pontra sem bukkantunk. Szíriuszék és társaik szintén nyaralni voltak, hangjukat nem hallottuk. Még Borcsa néni, a mosogató asszony reumás lába is munkaszünetet jelentett, pedig a jó időben sokszor szégyenítette meg a barometereket. A nagy szerencsétlenségben végre a szerencse az lett, hogy pár hetes tapasztalat után felfedeztük az időjósítás új módszerét, t. i. mindig az ellenkezőjét gondoltuk a meterológiai intézet jelentéseinek.

Ez a kellemetlen időjárás legjobban Freulein Sárát, a német nevelőnőt bosszantotta. Unalomig

hangoztatta, hogy ez a rossz időjárás csak Magyarországon lehet. Ez a hölgy, akiről nem mondhatom, hogy csunya, mert nem illik, bennünket magyarokat nem szerezett. Gyűlölte különösen paprikás ételünket, mert ezekben vélte megtalálni arcán izzó pattanásainak ősokat. Mindannyiunk őszinte sajnálkozására azonban hamarosan elhagyta körünket és valószínűleg még Németországban utólérte a rossz időjárást.

Német Sára elutazása után az időjárás egy varázsütésre megváltozott. A komor felhők szétszózódtak, a Nap meleg sugaraival elárasztotta szívünkkel a komorság jégkérgét s megindult a nyári élet, hogy teljes koronájában bontakozzék ki.

Sokszor mentünk kirándulásra szalonnát csurdtítani izzó parázs felett nyári alkonyatban, majd könnyű kis homokfutónkra ültünk és vad hajtással óriási területeket futottunk be. Jártunk le fürödni a kigyózó folyóba és hús hullámaiban olykor-olykor sok vizet megittunk.

A legszeretettebb szórakozásom azonban a lovaglás volt. Ez a nemes sport nemcsak testerőmet fejlesztette, hanem ismereteim bizonyos részeiben a világosság fáklyáját gyújtotta meg, különösen egyes fizikai tételek megértésének útjait egyengette. Függetlenségre törekvő és rövid lejáratra birtokban levő lovam ferde irányos hajtásokat végzett velem. Bergson, a nagy bölcsező, intuitív filozófiájában mutatott rá, hogy a dolgok, jelenségek abszolút megismerésének módja azoknak átélése, átérzése.

Igy filozófiai alapból táplálkozik annak a kijelentésemnek gyö-

kere, hogy főiskolánk fizika szakos hallgatói közül nekem van a legvilágosabb ismeretem a ferdehajításról és annak parabola alakú pályájáról. Az pedig természetes, hogy a földdel való összeütközésből származó nagyobb deformációt, alakváltozást én szenvedtem. Azt a magasabb rendű lelki élményt pedig nem tudom szavakba öltöztetni, mely akkor hullámozott végig tudatmezőmön, amikor az anyaföldre lapultam szeretetteljesen és éreztem, hogy az elektromos töltések nagy része felszabadult bennem. Szerencsére nagyobb zúzódadást és törést nem szenvedtem, csak arcomon keletkezett biborvörös és lilás alapon néhány dudorodás és bemélyedés. A keletkezett új helyzet csak annyiban hozott újat, hogy tanuláskor többször tapasztaltam tanítványaim vidámságát, mint az esemény előtt. Az idő minden sebet begyógyító ereje azonban pár hét lepergése után visszaadta eredeti színem, úgy, hogy az arató bálon már csak pár halvány forradás tanúskodott a múlt idők nagy

eseményeiről. A kepebál (aratóbál) határkövet jelentett életemben, mert ott táncoltam először. Illetve csak a csárdást lejtettem volna. Úgy emlékszem, hogy nagyon rosszul ment a tánc. Szégyenlem a dolgot s már csak azért is ille nék jól táncolni, mert főiskolánkhöz vezető utat már egy éve csinálják...

Az idő kerekének állandó forgása a jelent múlttá alakította. A báli események is a többi kedves nyári emlékek között várják a felidőzés pillanatát. A szeptember rohamlépésekben közeledett s egyszerre csak azt vettem észre, hogy a vonat ablakából mélázó tekintettel nézem a mindjobban távolodó kis falu képét.

Már hullanak a fáról a sárga levelek, már forgatjuk a tudományos könyvek lapjait, már kísérletezünk a laboratóriumban, de a nyári hangok még mindig a fülemben csengenek. Ezért égettem meg mindjárt az első kísérleti órán Bunsen-lángban az ujjamat. Ilyen az, ha az ember ősszel a nyárra gondol. Vadász Béla.

IFJUSÁGI ÉLET.

Halottak napján főiskolánk ifjúsága is leróta kegyeletét kedves halottai sírjánál a tabáni- és németvölgyi temetőkben egy-egy szerény virágcsokorral. Elzárándokoltunk az elesett honvédek közös sírjához, hol Vadász Béla tolmácsolta meleg szavakban mindnyájunk fájó megemlékezését. — Azután fölkerestük Virág Benedek, Budenz József, Bartalus stván, Király Pál, Hunfalvy János, Lovcsányi Gyula, Szmecena József, Kiss Aron és Wangel Jenő nyug-

vó porait, hol sorban Ádám Zoltán, Szabó Gyula, Gaál György, Stoia Mihály, Vigh Endre és Tóth László mondtak egy-egy rövid emlékbeszédet.

A temetőből visszajövet a főiskola aulájában elhelyezett hőseink emléktábláját koszorúzta meg Szakál János vezér bajtárs szép emlékbeszéd keretében.

Mohácsi emlékűr ep. F. hó 6-án bajtársi egyesületünk is méltó keretben emlékezett meg a nemzetünket 400 év előtt ért

nagy csapásról. Az ünnepség a Himnusz eléneklésével vette kezdetét, majd Kovács László szavalta el Kisfaludy Károly Mohács c. elégiáját. Utána Tóth Miklós fejtette ki a mohácsi vész előzményeit s magát a katasztrófát. Azután Dobos András énekelte Faller: Suhogva mint az esti szél c. Mohácsról szóló műdalt, amit Peschkó Zoltán kísért zongorán.

Majd az énekkar énekelte el Schumann: Élj őseink hazája-t. A következőkben Ady Endre: Nekünk Mohács kell és Sajó Sándor: Mohács c. költeményét szavalta el Stoia Mihály. A műsor változatosságát nagyban emelte vonósnegyesünk, melyben Sugár László, Jámbor Lajos, Zsádon Antal és Massong Alajos játszották Bihari Requiemjét fia halálára. A záróbeszédet Bartók Miklós tartotta, végül a Nem, nem soha hangjaival záródott az ünnepség. Az énekkart Peschkó Zoltán vezette. Az est mind erkölcsi, mind anyagi tekintetben fényesen sikerült. Főiskolánk sajtó alapját a következők gazdagították: Závodny Jánosné 20, Farkas Dénes 20, Erdélyi Lajos dr. 30, Mester János dr. 50, özv. Kovács Gyula

láné 20, Kertész Gyula 50, Cser János 20, Marton Istvánné 15, N. N. 30, Szakál Gusztávné 50, dr. Veszter Henrik 30, N. N. 30, Czöndör László 50, N. N. 15 ezer koronával, melyért fogadják ezuton is hálás köszönetünket.

Első teadélutánunkat f. hó 7-én tartottuk a Budai Polgári Kaszinóban. A táncot rövid műsor vezette be, mely a következő számokból állott: Rácsoskapu — népdalegyveleg, énekelte a főiskolai kis énekkar. 2. Lisznyai Kálmán: Kupaktanács, szavalta: Rezsabek Gyula, 3. Felfedezésem: humoros felolvasás, tartotta Bartók Miklós. 4. Temetőben láttalak meg — népdalegyveleg, énekelte a főiskolai kis énekkar. Konferált: Jankovits Miklós. Az énekkart Peschkó Zoltán vezette. A mulató műsor már jó hangulatot teremtet és nemsokára „Van nekem egy szép szeretőm“ hagyományos pedagógus csárdással megkezdődött a tánc. Az estély fényes sikerét az igazolja legjobban, hogy táncnál a terem már kicsinek bizonyult. Vendégeink a legjobb hangulatban maradtak együtt és a közeli viszontlátás reményével távoztak.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

W. J. Munkája jönni fog.

Szűll a madár ágról-ágra. Az egész versben legtöbbet ér a cím, azt sem Ön írta, hanem Arany János.

Irni szeretnék. Éhes macska tejjel álmodik.

„Az” ismeretlen. Novellájának van sok jó oldala, azonban még sok kívánnivalót hagy hátra. Jellemrajza gyenge. Igyekezzen, hogy azt az „Ismeretlent” legalább mi ismerjük meg.

Hangulat. A novella jó és értékes, kifejezései, meglátásai eredetiek; beállításai ügyes és igazi művészi vénára vall. Azonban — tekintve lapunk szellemét és célját — túlságosan materializmusa miatt nem közölhetjük.

Két vicc jön. És a harmadik az, hogy hozzánk viccel jön. Ne vicceljön.

Álom. Verset elvből ne írjon.